

Az egyház: *communio* és mozgalom

LUKÁCS LÁSZLÓ

Megújulási mozgalmak az egyházban

Született 1936-ban Budapesten. A Piarista Hittudományi Főiskola tanára. A Vigilia főszerkesztője.

¹Hans Urs von Balthasar: *Spiritus Creator*, Johannes 1967. 218.sk

A harmadik évezred küszöbén című enciklikájában a Szentatya a II. Vatikáni zsinatot a jubileumi felkészülés legnagyobb eseményének nevezte. Amikor a Szentlélek működését vesszük szemügyre az egyházban, akkor a zsinat pünkösdi eseményéből, s a zsinat által kiváltott belső megújulásból kell kiindulnunk, abból a zsinatból, amelyet méltán neveztek „a Szentlélek zsinatjának.”¹

A történelemteológia művelői nemegyszer megpróbálták „tetten érni” a Szentlélek működését, hatékony jelenlétét az egyház történetében. XXIII. János pápa karizmatikus egyénisége, s az általa meghirdetett zsinatnak váratlan fordulatokban bővelkedő krónikája önmagában is elegendő bizonyíték arra, hogy Krisztus Lelke valóban jelen van egyházában.

A zsinat középpontjában az egyház élete és annak megújítása állt. Az egyház lényegének újragondolása azonban nemcsak teológiai és jogi-közigazgatási feladatot jelentett. Elvezetett a krisztológiához, majd Krisztuson keresztül a magát kinyilatkoztatató-közlő Istenhez, az ökonomikus és az immanens Szentháromsághoz. A *communio*-ekkléziológia gyökerei a merev monarchiánus monoteizmussal szemben az első századok krisztológiai vitái nyomán kialakult szentháromságtanba, a nyitott, „*communio*-monoteizmusba” nyúlnak vissza. Így jutottak el a zsinati atyák is a Szentlélekhez, s az ő szerepét vizsgálták a Szentháromságban, az üdvösségtörténetben, az egyházban, a szentségekben.

A zsinat kiemelte az egyházat immanens-szekularizálódott ön-elégültségéből, az intézményes rendszer magabiztosságából, megnyitotta Isten szavára, a misztériumra, a Lélekre, másfelől viszont a világra, a kinyilatkoztatás címzettjére. E missziós dimenzióban megmutatta annak eredetét Istenben, és Istennek az emberiség egészére irányuló egyetemes üdvözítő akaratát. Ezáltal jelölte ki az egyház helyét is a történelemben és az üdvösség történetében. A zsinaton a krisztológiai ekkléziológiát kiegészítette a pneumatológiai ekkléziológia.² Az így megújult egyháztan és pneumatológia adja a háttérrel ahhoz, hogy a megújulási mozgalmakat megérthessük, és helyüket kijelölhessük az egyház életében.

A II. Vatikáni zsinat olyan alapvető reformokat hozott az egyház életében, amilyenekre csak néhányszor került sor kétezer éves történelme során. A zsinat által hozott új szemlélet s a nyomában elrendelt változások mellett azonban egy másik folyamat is elin-

²Joseph Ratzinger: *Vom Wiederauffinden der Mitte*, Herder, 1997, 148.

Reform és megújulás

dult — váratlanul, minden központi tervezés és rendelkezés nélkül. A zsinat nyomán — s részben már azt megelőző-előkészítve — páratlanul gazdag bőségben jelentkeztek megújulási mozgalmak az egyházban.

A megújulási mozgalmak lényegüknél fogva különböznek az egyházi reformoktól. A reform a visszaéléseket szünteti meg, új törvényeket fogalmaz meg, új szervezeti formákat hoz létre. A megújulási mozgalom viszont elsősorban nem elveket, szabályokat akar érvényre juttatni, hanem a hitnek, a megtérésnek ad új lendületet és lelkesedést, a Lélek szerinti életre ihleti az embereket. A reformok „felülről”, az egyházkormányzat felől indulnak el, a megújulási mozgalmak „alulról”, Isten népéből.³ A felülről irányított reformok végrehajtása is csak akkor érhet el valódi eredményt, ha vele párhuzamosan keletkeznek olyan mozgalmak, amelyek belülről újítják meg az egyház életét, személyesebb, odaadottabb, hitelesebb krisztusi életre inspirálják a krisztushívőket. A lelkiségi népmozgalmak viszont csak akkor teszik valóban előbbé az egyházat, egységének veszélyeztetése nélkül, ha eltalálnak az egyház vezetéséhez, s befogadásra is találnak általuk. Ideális esetben persze a kettő összetalálkozhat: olyan egyházfőkben, akik nemcsak jó szervezők és törvényhozók, hanem vonzó életű, sokakat megihlető szentek is, másrészt az Isten népéből támadó olyan szentekben, akiknek mozgalma intézményesen is beleépül az egyház életébe (Benedek, Ignác, kalkuttai Teréz anya). Nem kisebb teológus, mint Yves Congar írta le a mondatot: „Csinálják bár a reformot teológiai zsenik, ha nem szentek, akkor nem fogják elérni a benső, lelki és erkölcsi megújulást.”⁴

Egy azonban kétségtelen: bár hisszük anyaszentegyházunk szent voltát, objektív és szubjektív szentségét, mégis tudjuk, hogy ugyanakkor a bűnösök egyháza is, amely folytonosan rászorul reformokra is, megújulásra is (ecclesia semper reformanda — et renovanda: instauranda in Christo!). S hogy a reformok önmagukban nem elégségesek, annak oka nem csupán az, hogy a felülről elrendelt szabályok konszenzusos elfogadása mindig csak részleges marad, rászorulnak tehát az alulról induló, „népi” támogatásra. Ennél sokkal mélyebb ok az, hogy az egyház — egyáltalán: az ember — fejlődése végső soron nem (csak) az emberi erőfeszítés eredménye, hanem (elsősorban) Isten kegyelméé. Nem mi tesszük magunkat megigazulttá, hanem Krisztus kegyelme, nem magától szép Krisztus jegyese, az egyház, hanem isteni Völegénye teszi azzá. A próféta gyönyörű szavával: „Nem hívnak többé »Elhagyottnak«..., hanem így neveznek: »Gyönyörűségem«; ... és amint a völegény örül a menyasszonynak, úgy leli örömét benned Istened” (Iz 62,1-5). A reformoktól is, a megújulási mozgalmaktól is csak akkor várhatjuk az egyház megtisztulását, ha a Lélek áll mögöttük, ha Krisztus jelenléte válik erősebbé és sugárzóbbá.

³Claude Gérest:

Geistliche Bewegungen und kirchliche Institution, in: Concilium 1973. 619.

⁴Yves Congar: *Sainte Église*, Cerf 1964, 152.

Az apostoli egyház Az egyház életének legkiváltságosabb és legistenibb ideje az apostoli egyház élete volt. Az egyház ebben az időben a Szentléleknek egészen különös inspirációját élvezte, hiszen ez a kor még részét alkotja a kinyilatkoztatás történetének. A karizmatikus és a hierarchikus szolgálatok még nem válnak el élesen egymástól, hanem kölcsönösen kiegészítették és átjárták egymást. Jelentkeztek az első feszültségek is, s Pál ezért fogalmazza meg az együttműködés, a később oly sokat emlegetett „lelkek megkülönböztetésének” három alapszabályát az 1Kor 12-14-ben: 1. Bármilyen sokfélék is a kegyelmi adományok, a Lélek egy és ugyanaz. 2. A Lélek: Jézus Krisztus Lelke, az egység alapja és mércéje tehát az Evangélium. 3. Mindenfajta szolgálat és törekvés csak akkor jogosult, ha az egyház egységét és építését segíti.

⁵Fernando Urbina:

*Religiöse
Erweckungsbewegungen
und christliche
Unterscheidung der
Geister*, in: Concilium
1973, 633sk.

Az egyház életének ez a korszaka az, amikor egyfelől reform és megújulás, felülről és alulról induló kezdeményezések elválaszthatatlan egységet alkotnak; másfelől viszont elválaszthatatlanul egybekapcsolódik Isten műve és az ember törekvése: a Lélek szabadon tevékenykedhet a reá teljesen megnyílt, készségesen rendelkezésére álló hívőkön keresztül.⁵

A 12. század mozgalmai

Az egyháztörténelem egyik „legmozgalmasabb” kora a 12-13. század volt. Az ekkor keletkező mozgalmak sorsa sok tanulsággal szolgál. A wormszi konkordátum (1122) az egyház győzelmét hozta az investitúra-harcban. Az egyháznak sikerült függetlenné válnia a világi fejedelmektől, viszont saját, egyre növekvő hatalmának és gazdagságának foglyává lett. Ebben a helyzetben indulnak el azok a népi mozgalmak az egyházon belül, amelyek az evangéliumi szegénység nevében lépnek fel az intézményes és hatalmi egyházzal (s hozzátehetjük: társadalommal) szemben. Az Evangéliumhoz nyúlnak vissza, s annak eredeti tisztaságát akarják helyreállítani. Az egyház azonban nemcsak a rendteremtés és a kirekesztés eszközeivel lépett fel ellenük; a belső megújulás is megindult, mégpedig több síkon: a szerzetesek reformjára legjobb példa az 1098-ban alakult Cîteaux, majd annak újraélesztése Szent Bernát karizmatikus tevékenységével; a kanonokok életét Szent Norbert kezdeményezése újította-reformálta meg (hány rokon változatban hangzott el később Norbert jelszava: „Mezítelenül követni a mezítelen Krisztust”!).

Hogy mekkora kockázatokkal járnak azonban ezek a megújulási törekvések, s milyen könnyen bomlasztani kezdik az egyház egységét, arra csupán egyetlen példát említünk. A waldiak mozgalmát végül is elítélte az egyház, később viszont befogadta a waldi eszméket követő csoportokat, a „katolikus szegényeket”. Nem feledhetjük: ez utóbbi már III. Ince pápasága alatt történt, aki Szent Ferenc kezdeményezésére is áldását adta. Az egyházért való felelősség tehát mindenkit terhel. Mind alul, a népi szinten,

mind felül, a kormányzati szinten olyan emberekre van szükség az egység megőrzésére, az egyház építő megújítására, akik nem abszolutizálják sem a saját karizmájukat, sem a saját hatalmukat, hanem nyitottak egymás és a Lélek befogadására.⁶

A lelkeségi mozgalmak háttérére

A zsinat ekkléziológiája

A lelkeségi mozgalmak teológiai gyökereit a II. Vatikáni zsinat ekkléziológiájában és pneumatológiájában kell keresnünk.

Az egyházzól szóló dogmatikai konstitúció számos képpel írta le az egyházat, ezek között azonban első helyre nem az évtizedek óta egyre szélesebb körben tért hódító „Krisztus misztikus teste” kifejezést tette, hanem — szintén bibliai alapokon s az előző képnél jóval tágasabb üdvösségtörténeti horizonttal — az „Isten népe” kifejezést. Az egyház Istennek a történelemben a végső üdvösség felé zárandókló népe, s mint ilyen, az üdvösség szentsége. Joseph Ratzinger, a zsinat egyik peritusa, már 1967-ben részletesen kifejtette a különbséget a régebbi krisztológiai és a zsinaton megfogalmazott *pneumatológiai ekkléziológia* között. Az egyház krisztológiai szemlélete annak intézményes jellegét hangsúlyozza; a megtestesülésből indul ki, s a feltámadás eseményét átugorva a testben megjelent Isten folytatását látja az egyházban. A zsinat folyamán azonban — nem kis részben a patrisztikus és a keleti hagyományok figyelembevételével — kikristályosodott egy másik, „nyitott ekkléziológia”: „A találkozás és a szabadság ekkléziológiája, ahol a hangsúly nem annyira az intézményre és annak fenntartására kerül, hanem a szabadon megnyilvánuló Lélek jelentkezésére.”⁷

⁷Joseph Ratzinger: *Vom Wiederauffinden der Mitte*, Herder, 148.

Az egyháznak ez a felfogása tehát az egyháznak nem annyira az intézményes-hierarchikus oldalát hangsúlyozza, hanem inkább a közösségi-családi jellegét, a Lélekre nyitottságát. Természetesen ez a közösség is igényli a felelős tekintély irányítását, amelyet szintén a Szentlélek egyik karizmájának tekint.⁸

⁸Agostino Favale: *Riflessioni conclusive, In: Movimenti ecclesiali contemporanei*, 1982, Roma, 520.

Lucas Moreira Neves, 1987-ben még a Püspöki Kongregáció titkára, azóta Brazília bíboros primása, a megújulási mozgalmak második nemzetközi találkozásán így foglalta össze a II. Vatikáni zsinat ekkléziológiáját II. János Pál pápa értelmezésében: „Az egyházat, titokzatos Testét, Krisztus két rendből alkotott egységnek akarta: az intézmény rendje, amely által az egyház tagjai a szolgálatok hierarchiája szerint gyakorolják saját szerepüket és feladataikat; és a karizmák, a kegyelem és a szentség rendje, amely által a Szentlélek, a hierarchikus fokozatoktól függetlenül annak adja sajátos kegyelmeit, akinek akarja, magának az egyháznak növekedésére és a világban való missziójára.”⁹ A két rend különböző, de egymást kiegészítő, egylényegű s egymáshoz tartozó valóságot alkot az egyház életében és küldetésében. Kettőjük között tehát nem lehet megoszlás vagy versengés: elítélendő, ha

⁹Lucas Moreira Neves: *I movimenti ecclesiali nel magistero di Giovanni Paolo II*, In: *I movimenti nella Chiesa*, 1987, Nuovo Mondo, 90.

¹⁰II. János Pál pápa beszéde az 1987-es kongresszus résztvevőihöz, In: im. 25.

szembeállítják egymással az intézményt és a karizmát, hiszen együtt kell működniük Krisztus Testének építésére.¹⁰

További igen fontos közös jellemzője Isten népének, hogy együtt részesednek *Krisztus egyetemes papságában*. A II. Vatikáni zsinat itt az Újszövetséghez tért vissza, amely a „pap” kifejezést egyedül Jézusra alkalmazza, „hitünk követére és főpapjára” (Zsid 3,1; vö. 2,17; 4,14; 5,5-10; 6,20; 7,26; 8,1; 9,11; 10,21). Rajta kívül csak a „szent nemzetséget” mondja papnak: „királyi papságnak” (1Pét 2,9). „Krisztus... szeretett minket, vérével megváltott bűneinktől, és Istennek, Atyjának országává és papjaivá tett” (Jel 1,6). Az igazak a mennyben „Isten és Krisztus papjai lesznek”, akik új éneket énekelnek a Báránynak (5,10; 20,6).

Csak a 2. század végétől kezdik aztán ezt a kifejezést használni a fölszentelt papokra, s csak a 3. századtól terjed el, főleg Hippolitosz és Ciprianosz révén. Az eredeti használat azonban sokáig tovább él. Ágoston szerint a keresztények „mindnyájan papok, mivel az egyetlen papnak tagjai.”¹¹ Ambrus pedig így beszélt az újonnan kereszteltékhez: „Mi ez a nép, ha nem papi nép?... Mindnyájatokat a papságra s az országra kentek föl, de ez lelki ország és lelki papság.”¹² A II. Vatikáni zsinat ezt az őseredeti meggyőződést erősítette meg a hívők egyetemes papságának kiemelésével: „A világi hívők részesei Krisztus papi, prófétai és királyi tisztének” (AA 10). „A hívők egyetemes papsága pedig és a szolgáló, azaz hierarchikus papság egymáshoz van rendelve, jóllehet a lényegben különbözik egymástól, és nemcsak fokozatban” (LG 10).

Van a II. Vatikáni zsinatnak még egy gondolata, amely expliciten nem jelenik ugyan meg a dokumentumokban, voltaképpen azonban a zsinat egyháztanának lényegéhez tartozik. II. János Pál pápa ismételten mozgalomnak nevezte az egyházat. „Az egyház maga mozgalom, amely *in statu missionis* él, átjárja a szívet és a lelkiismeretet; mozgalom, amely beléíródik az ember és az emberi közösség történetébe.”¹³ Ez a mozgalom Istenből indul el az emberhez, hogy megajándékozza üdvözítő kegyelmével Krisztus és a Szentlélek által. Istennek az emberre irányuló szeretete azonban viszontszeretet, az embertől Istenhez visszafelé irányuló mozgást vált ki: az ember választát Isten szeretetére a hit engedelmisségében és a cselekvő szeretetben Isten és ember iránt. E kettős mozgás az egyetlen közvetítőnek, Krisztusnak személyében valósult meg tökéletesebben, ez folytatódik azonban az egyházban a feltámadt Krisztus Lelkének ereje által. Ennek az embertől Istenhez és az embertárhoz visszairányuló mozgásnak az egyház híveiben és közösségeiben, közösségeiben kell folytatódnia. Amint a Szentatya írja: „Az egyház ölén lévő mozgalmak, Isten népe azt a sokféle mozgást fejezik ki, amellyel az ember válaszol az Evangélium ki nyilatkoztatására; az élő Isten felé tartó mozgást, aki oly közel jött az emberhez.”¹⁴

¹¹*De civitate Dei* 20,6: „Omnes sunt sacerdotes, quoniam membra sunt unius sacerdotis.”

¹²*De sacramentis* IV 1,3; *De mysteriis* 6,30

¹³Discurso del 27 settembre 1981.

¹⁴L. M. Neves: im. 88.

A zsinat pneumatológiája

¹⁵Theodor Schneider szerk: *A dogmatika kézikönyve*, 1996, Budapest, I. 555.

¹⁶II. János Pál pápa: *Dominum et vivificantem*, SZIT 1987.

¹⁷Bár rendkívül gazdag az elmúlt évtizedek pneumatologikus irodalma is. A pneumatológia újabb önálló témakörként helyet kap a szisztematikus teológiában

A lelkiségi mozgalmak háttérében ott áll a Szentlélek „fölfedezése” is. „Az erősen krisztocentrikus, a megtestesülés modelljéhez igazodó ekkleziológia pneumatológiai szempontokkal egészül ki a hármasság Isten életére irányuló *communio-egyház*tanban”, írja Bernd Jochen Hilberath.¹⁵ Elsősorban a szentségekkel kapcsolatban „fedezték fel” a Szentlélek tevékenységét — kérdés azonban, vajon a rubrikák megváltoztatásán túl valóban befogadást nyert-e a Szentlélek a szentségek ünneplésébe. Maguk a zsinati dokumentumok nem fejtik ki ugyan részletesen és rendszerezett formában a Szentlélek működését, a szövegekben azonban igen sok utalást találunk a Szentlélekre. VI. Pál pápa a zsinat végén sürgette a pneumatológia rendszeres kidolgozását. II. János Pál pápa pedig 1986-ban külön enciklikát ír a Szentlélekről.¹⁶ A doktrinális kifejtésnél is nagyobb hatással mutatja be azonban a Szentlélek működését az az „új pünkösöd”, amelynek — nagyrészt éppen a lelkiségi mozgalmak révén — az egyház tanúja lehetett az elmúlt évtizedekben. A Szentlélek oly hatalmas erővel s annyi formában jelentkezett az egyház életében századunk második felében, hogy az többlet elárul róla, mint bármilyen absztrakt definíció.¹⁷

Tematikusan, mintegy zászlajára tűzve a Karizmatikus Megújulás mozgalma állítja a keresztény élet előterébe a Szentlelket, valójában azonban a megújulási mozgalmak mindegyikében megnyilvánul: a személyes, élő istenközelségre való törekvés, Isten személyes jelenlétének megtapasztalása, a megtérés élménye, az elkötelezett keresztény élet sürgetése, a karizmák sokfélesége mind a Szentlélek ihlető, elevenítő jelenlétére vall. Jézus nemcsak az apostolokat küldte a világba, hanem Szentlelkét is: úgy is, hogy az apostolokra épülő egyháznak megígérte *Lelkének* jelenlétét az idők végéig, de úgy is, hogy a Szentlélek mindig megőrzi szabadságát, hatékonysága, szabad, elevenítő ereje túllép az egyházi intézmények, sőt az intézményes egyház határain, s „ott fű, ahol akar”.

Spirituális háttér

A megújulási mozgalmak spirituális háttérét is a II. Vatikáni zsinatban kell keresnünk (vagyis magának az egyháznak leglényegében, amely megújult fényben ragyogott fel ezen az egyetemes zsinaton is). A *Lumen gentium* megfogalmazása szerint a szentség nem egyesek kiváltsága, hanem az egyház minden tagjának felkínált ajándék és mindegyiküktől elvárt feladat. A keresztény tökéletesség nincs fenntartva a szerzetességnek, s a laikusok nem tekinthetők sem az egyházban, sem az üdvösség rendjében másodrendű állampolgároknak. A zsinat leszögezi: *mindenki meghívást kapott az életszentségre*, a papok és a szerzetesek éppenúgy, mint a házasságban vagy éppen magányosan a világban élők. „A különféle életformákban és hivatásokban ugyanazt az életszentséget ápolják mindazok, akiket Isten *Lelke* sürget” (LG 41; vö. 39-42). „Minden Krisztus-hívőnek kötelessége azon igyekezni, hogy állapotának megfelelően szent életet éljen” (CIC 210).

Ez a meghívás istengyermekségünk állapotának egzisztenciális megvalósítását sürgeti, szoros kapcsolatban áll tehát keresztségünkkel. Többé vagy kevésbé valamennyi lelkeségi mozgalom hangsúlyozza a keresztség szentségének elkötelezett, tudatos átélését, újráfelfedezését, s a megkeresztelt állapothoz, tehát az istengyermekséghez illő életet — legtudatosabban talán a Neokatekumenátus Útja. Szentek, „meghívott szentek” vagyunk mindnyájan keresztségünk napjától fogva, hiszen Krisztus él a megkereszteltekben.

A közelmúltban lezajlott egyházmegyei zsinatok is megmutatták: a lelkipásztori munka egyik legkényesebb kérdése, hogy milyen feltételekhez kössék a keresztség, a bérmlás, a házasság szentségének feladását. A statisztikák riasztó tényeivel valójában nem merünk szembenézni: a megkeresztelték túlnyomó többsége nem jut el a valódi, érett, elkötelezett hithez. Ontológiai értelemben az egyház tagja ugyan, egzisztenciálisan azonban nem vállalja el egyháztagságát. A különböző pünkösdista új vallási mozgalmak alámerítései, Lélek- vagy tűzkeresztségei evvel a kiábrándító, s a keresztség (és a keresztyénység!) hitelességét kétségtelenül lényegesen csökkentő ténnyel szállnak szembe. A problémát azonban nem oldottuk meg ezeknek az abszolutizált és kétségtelenül félreértelmezett szertartásoknak elítélésével, igaz, csupán felülről elrendelt reformjával sem. Az intézményes egyház intézményes lelkipásztori szolgáltatásait végzőknek, a keresztséget és a többi szentséget kiszolgáltató, arra fölszentelt papoknak komolyan újra kellene vizsgálniuk ezeket a fájdalmas tényeket a megújulási mozgalmak tapasztalatának fényében.

A mai lelkeségi mozgalmak jellemzői

1988-ban, a rendszerváltás küszöbén történelmi találkozárra került sor Budapesten: az ismertebb megújulási mozgalmak képviselői közös tanácskozást tartottak a Magyar Katolikus Püspöki Karral. Sok aggodalom és kétkedés előzte meg a találkozót, hiszen a java-részt külföldről érkezett mozgalmak csak névtelenül s rejtve, személyes kapcsolatokon s az engedélyezett egyházközségi pasztoráción keresztül működhetnek. A cél az volt, hogy a magyar egyház vezetői és a mozgalmak vezetői kölcsönösen megismerhessék egymást, eloszlatva evvel sok bizalmatlanságot és félreértést. A találkozárra négy elméleti előadás hangzott el, köztük Cordes püspöké, a Laikusok Pápai Tanácsának titkáráé. Az előadások után a jelenlévő kilenc mozgalom mutatkozott be: a Fokoláre, a Neokatekumenátus Útja, a Katolikus Karizmatikus Megújulás, a Hit és Fény, a Comunione e Liberazione, a Taizéi Közösség, a Ferences Család, a Regnum Marianum és a Házasság Hétvége.¹⁸

¹⁸Lásd Vigilia 1988, 481-507. A Vigilia 1998. júliusi és augusztusi számában mutatkoztak be a hazánkban ma működő mozgalmak.

Az előadások betekintést adtak a lelkeségi/megújulási mozgalmak belső életébe, áttekintették legfőbb jellemzőiket. Többféle elnevezéssel illetik őket, részben országonként is változóan. Az olaszok szívesebben használják a *movimenti* szót (maga a pápa is így jelöli meg őket az általánosabb értelmű *aggregazione*, *gruppo*, *associazione* helyett), a franciák inkább *communautés nouvelles*-ről beszélnek, a német *geistliche Bewegungen*-t, az angol *renewal* vagy *revival movement*-et emleget. Többen közülük tiltakoznak a „mozgalom” kifejezés ellen, hogy jelezzék: nem kívánnak létrehozni önálló szervezetet még az egyházon belül sem: céljuk a hit ébresztése, a keresztség kegyelmének felélesztése, a krisztusibb és egyházasabb élet.

¹⁹Jó betekintést ad a fontosabb mozgalmak történetébe az alapítókkal készített beszélgetéseket tartalmazó kötet: Frédéric Lenoir: *Les Communautés Nouvelles*, 1988, Fayard

Nemcsak az elnevezések különfélék, de az egyes mozgalmakban jelentkező karizmák is, mégis találunk olyan közös vonásokat, amelyek mindegyükre jellemzőek, s amelyekben az egyház életének fontos életmegnyilvánulásai jelennek meg. Csak a legfontosabbakat említjük meg.¹⁹

Az egyház: Isten népe. E mozgalmak többsége „alulról”, az Isten népéből, a hívő világiak köréből elinduló laikus kezdeményezés, amint erre II. János Pál pápa is többször utal beszédeiben. E mozgalmak sajátos szervezetéből adódik, hogy maga az alapító s a mozgalom vezetősége is általában világi hívő, akkor is, ha papok vagy akár püspökök is csatlakoznak hozzájuk. Rendszerint kisebb csoportokból, közösségekből épülnek fel nemzetközi közösségekké, és épülnek bele a területi szinten szervezett egyház közösségébe.

Laikus mozgalmak

A legtöbb mozgalom „magában” olyan emberek állnak, akik életüket egészen Istennek és embertársaiknak szentelik, többnyire az evangéliumi tanácsok (fogadalommal vagy anélkül történő) vállalásával is. Életkörülményeiket és foglalkozásukat tekintve azonban ők is a hívő világiak életét élik, tehát egyedül vagy néhányadmagukkal „civil” otthonukban laknak, nem hoznak létre kolostorokat. Hans Urs von Balthasar, aki külön könyvet írt az egyházban lévő három életállapotról, felsorol néhány híres világi hívőt, aki világraszóló mozgalmat indított el az egyházban: Benedeket, Assisi Ferencet, Ignácot. Az ő mozgalmukból szerzetesrendek alakultak ki — a mai megújulási mozgalmak viszont, úgy látszik, tudatosan megmaradnak a világi hívek életállapotában, a keresztség ajándékára épülő királyi papságban.²⁰ Többségük azonban előbb-utóbb elindul az intézményesülés irányában: fraternitássá vagy világi intézménnyé válik, vagy más, jogilag is meghatározott módon intézményesül.

²⁰Hans Urs von Balthasar: *Christlicher Stand*, Johannes 1981; *Riflessioni per un lavoro sui movimenti laicali nella chiesa*, in: *I laici e la missione della chiesa*, 1987, Istra, 86.

Evangéliumi radikalizmus

E mozgalmak arra vállalkoznak, hogy feltétlen elszántsággal törekszenek a teljesebb krisztusi életre, az életszentségre. Ennek elvi hátterét megfogalmazza a II. Vatikáni zsinat és az új kódex is: „Mindnyájan meghívást kaptunk az életszentségre” (LG 12); „Minden Krisztus-hívőnek kötelessége azon igyekezni, hogy álla-

potának megfelelően szent életet éljen” (CIC 216).

E törekvés a különböző mozgalmakban némileg eltérő úton-módon valósul meg, számos rokon vonásuk azonban felismerhető. Az egyik: a *keresztség* szentségének hatékony életrekeltése a tagok tudatában, gondolkodásában és életvitelében. A keresztség által az ember „újászületik”, új teremtménnyé válik Krisztusban: ha a keresztségben „meghaltunk Krisztussal, hisszük, hogy vele együtt élni is fogunk” (Róm 6,6,8). Életét ettől kezdve Krisztussal egységben igyekszik alakítani, az ő nyomában járva. Akik e mozgalmakhoz csatlakoznak, azok tudatos döntéssel, belső megtéréssel vállalják a keresztségből fakadó istengyermekség életállapotát, ennek létformáját és gondolkodásmódját.

Fontos eszköze az életszentségre törekvésnek az, hogy *Isten Szavát*, a Szentírást különös gonddal igyekeznek egyre jobban megismerni és elsajátítani. Keresik a személyes találkozást Jézussal, s ennek elsődleges lehetőségét a Szentírás kínálja fel. Különböző módokon, de szinte azonos lendülettel teszik magukévá a mozgalmak Isten üzenetét, az Élet szavát. A havi „életige” adja a Fokoláre folyton változó, mégis ugyanarra a célra törekvő életprogramját. Isten szaváról elmélkedve találhatók rá a legkönnyebben a bennem élő Jézusra.

Jézussal azonban nemcsak a Szentírásban és a szentségekben találkozhatunk, hanem *embertársunkban és a közösségben* is. Jézus két ígérete összekapcsolódik: „Amit egynek a legkisebbek közül tesztek, nekem tettétek” (Mt 25,40);²¹ és: „ha ketten-hárman együtt vannak az én nevemben, közöttük vagyok” (Mt 18,20). A Fokoláre hangsúlyozza leginkább a keresztyén életnek ezt a dimenzióját, de a tevékeny felebaráti szeretet gyakorlása s a krisztusi testvérközösség a mozgalmak többségében hangsúlyos helyet foglal el.

Az átélt, személyes hittapasztalat és a keresztyén testvérközösség élménye fontos helyet kap e közösségek *ünnepjeiben*. A hivatalos plébániai istentiszteletek, szentségkiszolgáltatások könnyen rutinszerűvé, merevvé, formálissá válnak — e közösségek viszont gazdag és élő szimbolikával rendezik meg ünnepüket, az Eucharisziától kezdve a közösség különféle szertartásaiig. S ha néhol találkozunk is az élmény, az érzelmi dimenzió öncélú vagy túlzott keresésével, többségükben mély és hiteles emberi és vallási igényt elégítenek ki kreatívan rendezett ünnepléseikkel, szertartásaikkal, eleven, hatékony, megtartó erejű hagyományaikkal.

E mozgalmak és közösségek különbözőségükben is tanúságot tesznek Krisztus teste egységéről, s állapotuknak és helyzetüknek megfelelően támogatják is az egyház apostoli tevékenységét (vö. LG 12; CIC 216). Ez talán három irányban nyilvánul meg a legkifejezettebben: az evangelizálásban, a szociális-karitatív munkában, az egyház ökumenikus egységének szolgálatában.

²¹Klaus Hemmerle:
Gerufen und verschenkt,
Leipzig, 68sk.

Eltérő formákban, lényegében mégis azonos lendülettel vesznek részt e mozgalmak az egyház *missziójában*. Magukénak érzik az evangelizálásnak, a hit továbbadásának és terjesztésének feladatát: Az egyház misszióját azonban legmélyebb dimenziójában élik meg: annak szentháromságos eredetében, ahogyan az Atya öröktől átadja egész isteni lényegét a Fiúnak, s ahogyan odaajándékozta Fiát a világnak (vö. Jn 3,16: „Úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta érte”). A feltámadt Krisztus missziója az apostolokban folytatódik Jézus Szentlelke által: Amint engem küldött az Atya, úgy küldelek én is titeket... Vegyétek a Szentlelket” (Jn 20,21-23). Az apostoli küldetés azonban a keresztény hivatás lényegéhez tartozik. A világi hívőknek itt egészen megkülönböztetett feladata és felelőssége van: „Jelenlétüket semmi sem pótolhatja” (AA 16). Hans Urs von Balthasar szerint a hangsúly itt a világiakra tevődik át, hiszen sajátos életállapotukból adódóan ők vannak jelen közvetlenül a világban, nekik kell a kovász szerepét betölteniük.²²

²²Hans Urs von Balthasar: *Spiritus Creator*, Johannes 1967, 221.

A Szentlélek kiáradása, az egyház pünkösdi csodája elsősorban a keresztényekben folytatódik: Isten hatékony szeretetének főleg az egyház tagjaiban és közösségeiben kell megvalósulnia: *önmagunkat kell elsősorban evangelizálnunk* Krisztus küldetésében: „Titeket pedig gyarapítson és gazdagítson az Úr szeretetben, egymás és mindenki iránt, mint ahogy mi is szeretünk titeket.” (1Tessz 3,12). A „belső evangelizálás” folytatódik aztán a missziós küldetésben, kifelé. Csak aki maga megtért, s tudatosan is elkötelezte magát a krisztusi életre, az tud a nem hívők előtt is tanúságot tenni a hitéről. E megtérésnek a legváltozatosabb formáit találjuk meg a különböző mozgalmakban. A mozgalmakhoz csatlakozó s a megtérést vállaló „nem hívők” vagy a „maguk módján vallásosak” jelentős része (ma még) a megkereszteltek közül kerül ki, s e mozgalmak révén válik az egyház élő tagjává: apostolságuk legfontosabb eredménye talán éppen ez az *egyházon belül folytatott evangelizálás*, a „második” megtérés sürgetése.²³

²³Giacomo Biffi: *La missione ecclesiale*, in: *I movimenti nella Chiesa*, 1987, Nuovo Mondo, 60sk.

A felebaráti szeretet parancsát jónéhány mozgalom úgy is értelmezi, éppen a II. Vatikáni zsinat szellemében, hogy felelősen szerepet vállal az emberi fejlődés előmozdításában, a *társadalom szolgálatában*. Többnyire szinte észrevétlenül teszik ezt a társadalom peremére szorultak, a kisemmizettek, az elnyomottak között végzett szolgálatukkal, olykor azonban meglepően nagy hatásuk mutatkozik egy-egy politikai konfliktus megoldásában is, anélkül, hogy kifejezetten spirituális irányvonaluktól eltérnének, s bármilyen erőszakmentes is, de bekapcsolódnának konkrét politikai küzdelmekbe (gondolhatunk például a S. Egidio közvetítéseire több politikai konfliktushelyzetben vagy a Taizéi közösség által kezdeményezett Bizalom zarándokútjára).

E mozgalmak többsége nyitott a nem katolikus keresztények, sőt olykor más vallások tagjai felé is, őket is bevonja sajátos lelki-

ségébe, tevékenységébe, szociális munkájába. A kiengesztelődés útján járva igyekeznek tehát gyógyítani a keresztyének megosztottságának sebeit. Ez az ökumenikus tágasság alapelveként van jelen a Taizéi közösségben, a Bárka és a Hit és Fény közösségben, de jellemző például a Fokoláréra is. E nyitottság persze semmiképpen sem jelenthet hűtlenséget saját hagyományainkhoz, az egyház hitéhez, nem vezethet semmilyen szinkretizmushoz, nem elszegényedést jelent, hanem gazdagodást.

Nehézségek és esélyek

A hierarchikus egyház és a mozgalmak

A mozgalmak nemcsak megújulást, friss lendületet hoztak az egyházba, de jónéhány feszültség is támadt nyomukban.

Láttuk, hogy az intézményes egyházon belül a Szentlélek kiszámíthatatlan, szabad indításaira hogyan jelennek meg karizmatikus egyéniségek, mozgalmak, s töltik meg friss lendülettel, radikális evangéliumi elkötelezettséggel a megmerevedett, elsekélyesedett formákat. Éppen ez mutatja az egyház elevenségét, örök készségét a megújulásra, a megtérésre: a Lélek folytonosan garantálja, hogy az egyház nem térhet le nemcsak az igazság útjáról, hanem az Evangélium útjáról sem, nem tántorodhat el Krisztus követésétől. Ez azonban mindig feszültségekkel, konfliktusokkal, olykor válságokkal, sőt az egyháztól való elszakadással is jár.

Az egyház, hierarchikus felépítéséből is adódóan alapvetően területiális szervezettséget alkot, egyházmegyékkel, azokon belül egyházközségekkel. A mozgalmak viszont átlépik az egyházközségek, sőt az egyházmegyék határait is. Nemzetközi jellegük az egyház univerzális, katolikus voltát tükrözi, ugyanakkor viszont alkalmat ad konfliktusok kialakulására is. Joseph Ratzinger érdekes tanulmányban elemzi a pápai exemptionset élvező kolduló rendek és a világi papság szembekerülését: a Szentszék az egész egyházra szóló prédikálási jogot adott nekik, átlépve evvel az egyházmegyék és a plébániák joghatóságát. Ez viszont sértette a helyi egyházak önállóságát, s jelentős jövedelemtől fosztotta meg őket.²⁴

²⁴ *Das neue Volk Gottes*, Patmos 1979, 61sk.

Az intézményes szervezet és a szabad kegyelmi ajándékok már az apostoli egyház idejében is egymást kiegészítő, olykor egymással szembeeszelő erők voltak, jól mutatja ezt az első Korintusi levél. A sokféle ajándéknak és szolgálatnak azonban mind az a rendeltetése, hogy „felépítsék Krisztus testét”. A szabad kegyelmi ajándékokat megkapják, akik „elöljárnak” és „vezetnek”, s azok is, akik „prófétálnak”. A vezetőknek vigyázniuk kell arra, hogy „a Lelket ki ne oltás”, a más adományokkal rendelkezőknek viszont arra, hogy Krisztus egyetlen testének építését szolgálják (1Kor 12,27; Ef 4,11). Elvileg nem lehet ellentét az intézmények és a lelkeségi mozgalmak között, hiszen a Lélek teremtő ereje egyben

²⁵Claude Gérest (im: 621sk) négy típusba sorolja a lelkiségek és az intézmények kapcsolatát a 12. század történelmében.

az Evangéliumhoz való hűséget is erősíti. A Lélek Krisztus ígérete szerint (Jn 20,22-23) jelen van az intézményben, de jelentkezhet a szabad karizmákban is.²⁵

A napjainkban is többfelé jelentkező konfliktusok a következő főbb okokra vezethetők vissza:

a/ Az intézmények könnyen kisajátítanak maguknak a Lelket, túlbecsülve saját szerepüket mint a Szentlélek eszközeit, s elfelejtve, hogy az „ott fú, ahol akar”. A Lélek ihletésére való érzékeny figyelmet felváltja a szabályoknak való feltétlen engedelmesség, s gyanakodva tekintenek minden prófétai szóra, új kezdeményezésre, elutasítanak minden kritikát.

b/ Avval is előidézhetnek viszont konfliktusokat egyes intézmények vezetői, hogy csatlakoznak valamely lelkiséghez, megújulási mozgalomhoz, azt felkarolják, s megpróbálják kizárólagossá tenni a vezetésük alatt álló közösségben (plébánián, egyházmegyében), vagy legalábbis a megújulás, a hiteles keresztény világi vagy papi élet egyetlen lehetőségeként abszolutizálják. Akire egy helyi egyház gondja van rábízva, annak kötelessége az, hogy egyformán befogadjon minden tiszta szándékú lelkiségi irányzatot, megújulási mozgalmat. Az egyházközségnek is, de még inkább az egyházmegyének a „közösségek közösségévé” kell lennie, amelyben otthonra találhatnak a legkülönbözőbb lelkiségi irányzatok. Ahogyan a Szentatya fogalmazta 1984-ben: „A városi plébánia, bármilyen aktív és jól szervezett is, napjainkban nem tud egymagában megfelelni az evangelizáció és a keresztény nevelés sokféle és bonyolult szükségleteinek... Szükséges ezért, hogy a plébánia olyan közösség legyen, amely nyitott mindazokra a vallásos és apostoli kezdeményezésekre (a mozgalmak és a társulások részéről), amelyek nem indulnak és nem is indulhatnak ki magából a plébániából.”²⁶

c/ A mozgalmakban viszont jelentkezhet az elitista gőg, az engedelmesség hiánya vagy a szektásodás veszélye. Közvetlen kapcsolatot keresnek Isten szavával, s elutasítják az intézményes egyházba való integrálódást, mondván, hogy az a maga lanyhaságával, merevségével, tömegpasztorációjával voltaképpen folyamatosan elárulja az Evangélium szellemét. Elfelejtik, hogy a karizmatikus, prófétai lelkületű egyéneknek és közösségeknek is szükségük van a hagyomány, az intézményes egyház biztonságot adó támaszára, irányítására, hogy csak együtt alkotják Krisztus egész testét. A Hittani Kongregációnak 1973-ban kiadott dokumentuma a Dei Verbumra hivatkozva erősíti meg, hogy „a Szentlélek megvilágosítja és támogatásával segíti Isten népét, amely Krisztus Teste, a hierarchia közösségével egységben. Amint a II. Vatikáni zsinat megjegyzi: „Az apostoloktól származó hagyomány a Szentlélek segítségével kibontakozik az egyházban (...) akár a hívők elmélkedése és tanulmányozása folytán, amikor szívükben el-elgondolkodnak rajta, akár a lelki dolgok bensőséges és élményszerű meg-

²⁶Giovanni Paolo II: *Alla Sacra Congregazione per il Clero*, 20 ottobre 1984, *Enchiridion Vaticanum*, 1987, Bologna, Vol. 11.

²⁷*Enchiridion Vaticanum*,
1978, Bologna,
Vol. 4. 1964.

értése folytán; akár azok igehirdetése alapján, akik a püspöki utódlással együtt megkapták az igazság biztos megtalálásának karizmáját.”²⁷

A lelkek megkülönböztetése

Mivel az egyház nem egyetlen könyv, szabálygyűjtemény vagy szertartásrend vallása, hanem „élet és lélek”, a feltámadt Krisztusnak sok tagból álló Misztikus Teste, nehezebbé válik a feladat, hogy — mint a csodálatos halfogáskor — a sok és sokféle haltól „szét ne szakadozzék a háló”. Napjainkban ezért ismét különös fontosságot kapott „a lelkek megkülönböztetése” (1Kor 12,10): elválasztani az igazat a hamistól, a valódi hitet az álhitektől. Elég itt az Újszövetség legfőbb kritériumaira utalnunk, hiszen a Szentlélek különösen hatékonyan működött az apostoli egyházban, a tisztánlátásnak, a helyes megítélésnek ezért kiemelkedően nagy jelentősége volt (vö. 2Kor 13,5; 1Kor 11,28; 1Tessz 5,1-9-22; Gal 6,4; Róm 12,3; Fil 1,9-10; Ef 5,8-10). Az apostoli egyház elismeri a lelkek, az adományok és a szolgálatok sokféleségét, de határozottan utal a kereszt józanságára, az Evangélium egyértelmű tanítására, az egyház Krisztus akarta egységére, a Krisztus-test építésére, s ezek jelenlétét döntő kritériumként alkalmazza az egyes vélemények, kezdeményezések, „lelkek” megítélésében.”

A lelkek megkülönböztetése a másfélék iránt sok türelmet, tapintatot, a Lélekre intéseire való érzékeny és engedelmes odafigyelést igényel. Több munkát, önmagunkról való nagyobb lemondást, több szeretetet igényel, mint akár az intézmény, akár az egyéni ihletettségek biztonságába vetett magabiztos elutasítása a másoknak — s vele a Szentléleknek. Ennek a tágas, a sokféleségből összeálló egyetlen egyháznak távlatából tekinti a megújulási mozgalmakat a pápa, aki hivatalból a hierarchikus egyház élén áll, irántuk való rokonszenvét s beléjük vetett bizalmát viszont minden adandó alkalommal kimutatja. Ha az ő lelkületével nézik az intézményes egyház pásztorai, tanítói a mozgalmakat, s a mozgalmak lelkes tagjai és vezetői az intézményes egyházat, akkor beigazolódhat Ratzinger bíboros optimizmusa, aki Vittorio Messorinak adott interjújában így folytatja: „Az egyháznak új nemzedéke jelentkezik, és én reménnyel telten nézem őket. Csodálatos, hogy a Lélek újra erősebbnek bizonyul tervezgetéseinknél, és hogy egészen más módon mutatja meg erejét, mint ahogyan elképzeltük. Ebben az értelemben a megújulás folyamatban van, észrevétlenül, mégis hatékonyan.”²⁸

²⁸Ratzinger:
Beszélgetés a hitről, 39.

II. János Pál pápa pedig így fogalmaz: (A Neokatekumenátus Útjának) „története a mozgalmaknak és egyházi csoportoknak ahhoz a virágzásához tartozik, amely egyik legszebb gyümölcse a II. Vatikáni zsinaton megkezdődött megújulásnak. Ez a virágzás a Szentlélek nagy ajándéka, s a remény ragyogó jele a harmadik évezred küszöbén.”²⁹

²⁹II. János Pál pápa a
Neokatekumenátus
Útjának tagjaihoz,
1997. január 24-én.